

Dr. Hoffmann Rózsa

Médiatudatosságra nevelés

Médiatudatosságra nevelés

Évszázados óvodapedagógiai tapasztalat, hogy a kisgyerek különösebb nevelés nélkül „ráérez” arra, ami szép, ami nemes. Borúlátó szülők és nagyszülők (sőt, pedagógusok is) azt szokták mondani, hogy ezen csak rontani lehet. De vajon ma is ugyanez-e a helyzet? Nem egészen. A kereskedelmi média éppen arra „érzett rá”, hogy a kisgyerekeket valósággal odabilincselik a képernyő elé a harsogó, villódzó, rohanó képek. Az egy másik történet, hogy a rajzfilmek ma már nem királylányokról és királyfiakról szólnak, hanem brutális, erőszakos képsorokkal, nehezen érthető, erkölcsileg megkérdőjelezhető üzenetű történetekről. Nagy kérdés, hogy lehet-e ilyen körülmények között a gyerekeket, fiatalokat médiatudatosságra nevelni?

A bizakodó válasz: igen, lehet és kell is. S ha nem is kecsegtet a vállalkozás 100 százalékos sikerrel, akkor is tenni kell. A konferencia előadói példák sorával igyekeztek bizonyítani, hogy van értelme az erőfeszítéseknek. Azok a diákok, akik nemcsak fogyasztói a médiatermékeknek, hanem valamilyen formában maguk is részt vesznek egy kisfilm előállításában, az alkotás során magukba szívják, hogyan lehet közvetíteni az értéket, hogy lehet harcolni a talmi ellen, szembesülnek azzal a dilemmával, hogy szabad-e manipulálni a gyerekeket, a nézők, a hallgatóság gondolat- és érzelevilágát.

Sajnos nem tudtam figyelemmel kísérni a kétnapos konferencia előadásait, okos és továbbgondolásra érdemes megszólalásait. Így elsősorban arra a kerekasztal-beszélgetésre reflektálok, amelynek a fő témája a médiumok által a nézők elé vetített pedagóguskép volt.

Szerintem – és sokunk szerint – meghatározó jelentőséggel bír, hogy a pedagógust és hivatását a médiumok hogyan jelenítik meg. A tekintélyt sugárzó, értéket közvetítő tanárok bemutatása kitűnő eszköze lehet a pozitív nevelő hatások elérésének. Tudatosítani kellene mindenkiben, hogy a magyar köznevelésben szerencsére azok az óvodapedagógusok, tanítók és tanáremlerek, valamint szülők vannak nagy többségben, akiknek munkássága, egész életútja tiszteletet érdemel. Mert ha nem így lenne, akkor a negatívumokat felnagyító média hatása kerekedne felül, s a mindennapokban a gyerekek ugyanúgy rombolnának, törnének-zúznának, amint azt a filmekben látják, és tombolna az erőszak.

A világháló semmivel sem helyettesíthető előnyeit nem lehet megkérdőjelezni, ugyanakkor a veszélyeiről sem feledkezhetünk meg. Ebben az új médiatérben eltűntek az úgynevezett kapuőrök: a különböző tartalmú üzeneteket megfogalmazó oldalak a legtöbbször nélkülözik a jó, a szép és az igaz értékrendet megjelenítő szerkesztőelvet. (Sajátos ellentmondás, hogy a látszólag fékevesztett szabadság tombolását egy sohasem látott adatgyűjtés

kíséri, amely már-már a mindenkit szemmel tartás orwelli világának kialakulását, kialakítását sejteti.)

Ha ez így van, akkor a média tudatos használatára nevelő pedagógiának minden korábinál nagyobb szerepe van. A médiának pedig erkölcsi kötelessége, hogy növelje a hivatást gyakorlók társadalmi elismertségét, hitelességét. A pedagógusoknak természetesen példát kell mutatniuk a gyerekek számára a média használatát illetően is. Mert a médiatudatosságra nevelés nem kifejezetten és nemcsak a médiaórák feladata, hanem az egész tanítási-nevelési folyamatot áthatja, lévén, hogy a média eszközként szinte minden tanítási órán megjelenik.

Kedves Kollégák, az állandó önképzés, a jó pap is holtig tanul mondás a tanárookra évezredek óta érvényes. És amíg iskola és nevelő lesz a földön, mindig is így lesz. Ezen a téren nekünk magunknak is fejlődünk kell, lépést kell tartanunk a kor eme egyre nehezebben követhető ágának fejlődésével, amit médiának hívunk. Bár az internet tekintetében egyesek vitatják, hogy médium lenne, jómagam mindenféle tudományos megfontolás nélkül, pusztán tapasztalati alapon ebbe a körbe sorolom. Fontosnak tartom, hogy ne csak az internet használóiként lépünk kapcsolatba vele, hanem ismerjük meg és lássuk át minél jobban ezt az információs csatornát is. De közben ne fordítsunk hátat a Gutenberg-galaxisnak sem, értőn forgassuk és forgattassuk azokat a könyveket és folyóiratokat is, amelyek nevelőmunkánkban rendelkezésünkre állnak.

E gondolatot továbbfűzve nem állhatom meg, hogy egy rövid kitérő erejéig ne szóljak néhány szót az Új Köznevelés című folyóiratról és érdekében. Lassan egy esztendeje megújult; színes formában, színvonalas írásokkal és szép fotókkal minden hónapban ingyenesen megérkezik az iskolákba, és ott van valahol a tanári szobák vagy a könyvtár polcain. Olyan információkat közöl, amelyek a tanítók, tanárok munkáját, szakmai tájékozódását segítik. Minden alkalommal, amikor valahol azt olvasom, hogy a pedagógusok ebben vagy abban a kérdésben tájékozatlanok, óhatatlanul felteszem magamnak a kérdést, vajon miért. Vegyük a köznevelési rendszer megújulását szolgáló egyik aktuális példát. Olvasom, hogy a pedagógus előmeneteli rendszer újabb lépéseként rövidesen induló minősítési eljárásokra egyes cégek súlyos összegekért felkészítő tanfolyamokat hirdetnek, ahol egyebek közt elmondják, miként kell a portfóliót elkészíteni. Ez fölösleges, mi több, ijesztő. Miért fizetnének a pedagógusok egy árva fillért is bárkinek, amikor a minősítési eljárásról, a portfólióról ingyen megszerezhetnek minden információt az Új Köznevelés folyóiratból, a törvényből, a kormányzati honlapról és a témával foglalkozó szócikkekéből. Fel kell ráznunk magunkat, igen, többes szám első személyben, mint a tanító társadalom egésze, s meg kell tanulnunk az információkat megkeresni, megtalálni, helyesen értelmezni és jól használni.

Összefoglalva: a média segítheti vagy ronthatja a tanártársadalom megítélését, tekintélyét, s ezáltal munkájának hitelét és eredményességét. A tekintély ahhoz kell, hogy figyeljenek ránk, adjanak a szavunkra. A tekintélyt nekünk magunknak kell kivívni és felmutatni minden lehetséges módon. A jelenlegi oktatáspolitikáé ebben segítőtárs, partner és hajtómotor.

A pedagógusok sajnos gyakran áldozataivá válnak a szenzációhajhász, negatív eseményeket felnagyító médiumoknak. De maguk rombolják a tekintélyüket, amikor nem megfelelő módon reagálnak egy-egy szituációra egy médiumban.

Egy jó tíz évvel ezelőtti történetet mesélek el. Valóban megtörtént. Egy kereskedelmi csatorna egy tanárembert interjúvolt meg. Könnyed csevegés volt. A fiatal tanár kopott, rongyos farmerben, kócosan, ápolatlanul, tehát olyan külsővel jelent meg, amely semmiféle tekintélyt

sem sugárzott. Lépünk túl azonban a külsőségeken, amely – jóllehet üzenete van az öltözéknek – mégsem meghatározó. Könnyed hangnemben folyt a beszélgetés: humorizáltak, a tanár lazán válaszolt. Egyszer csak nekiszegte a kérdést a riporter: „mondja fiatalember, miért megy tanárnak egy ilyen jó humorú, jó kiállású fiatalember”? Vajon hogyan kellett volna reagálnia egy, a hivatását meggyőződéssel vállaló embernek? Talán vissza kellett volna kérdeznie, miért gondolja a riporter azt, hogy csak rossz külsejű, humortalan emberek választják a pedagóguspályát. Esetleg finoman vagy határozottan vissza kellett volna utasítani a kérdésben megfogalmazott általánosító ítéletet, amely szerint a tanárok slamposak, nem jó kiállásúak és talán nem eléggé szellemesek. Ő azonban egyiket sem tette. Ezt még el is könyvelhetjük gyakorlatlanságnak, hiszen akinek nincs rutinja abban, hogy egy gyorsan pergő beszélgetésben, a reflektorok előtt hogyan kell a feldobott labdákat leütni, talán nem kapcsol elég gyorsan. De ami ez után történt, az már nem írható a rutintalanság számlájára. Arra a riporter kérdésére, hogy miért megy egy ilyen kiváló szellemi képességekkel és adottságokkal rendelkező fiatalember tanárnak, az a válasz született, hogy három ok miatt: tavaszi szünet, téli szünet és nyári szünet. Nem szorul különösebb magyarázatra, hogy válaszával azt a negatív sztereotípiát erősítette meg a nézőkben, hogy a tanárok nem hivatástudatból, hanem a több szabadidőért választják a pályát, vagyis, hogy lusták, és távol állt tőle érvelni a hivatásának védelmében például azzal, hogy felkészült, jó vagy kiváló képességű emberek, akik a fiatalok nevelését tekintik küldetésüknek. A történettel csak azt akartam érzékeltetni, hogy átgondolatlan megnyilvánulásainkkal mennyit árthatunk nemcsak önmagunknak, hanem valamennyi pedagógusnak. Bizony meg kell tanulnunk, hogy rutin ide vagy oda, bárhol, ahol megjelenünk a nyilvánosság előtt, a „tanárságot” szimbolizáljuk. Felvettük a tanárkabátot (Kosztolányi Aranyársarkányára utaltam) akkor is, ha magánemberként nyilvánulunk meg, amennyiben kiírják a nevünk alá, hogy xy tanár, tanító, óvónő. Ezért kiemelt szerepe van a médiatudatosság azon oldalának is, hogy tanárként, az alakulóban lévő Nemzeti Pedagógus Kar tagjaként a hivatásunknak joggal megkövetelt és kijáró méltóságot kell sugározni. Minden megszólalás egy-egy választás is egyben. Mi magunk döntjük el, hogy miről mit mondunk, hogyan jelenünk meg és miként fogalmazzunk.

A médiatudatosságra nevelés egyik kulcsszava a választás. Életünk során minden nap és minden órában választanunk kell, akkor is, ha nem figyelünk fel rá, hogy éppen döntést hozunk. Éppen ezért már az óvodában, az alsó tagozaton a pedagógusoknak olyan instrukciókat kell adniuk, amik beivódnak a gyerek lelkébe, intellektusába, szellemébe. Akkor van rá remény, hogy jól választ majd. Nem azt nézi, nem azt írja, nem azt csinálja, ami rombol, hanem azt, ami szép és jó, ami igaz, ami épít. És nem azt, ami másnak fájdalmat okoz, hanem azt, ami örömet szerez. Meggyőződésem, hogy akár tantárgyi keretben, akár tantárgy részeként, akár művészetre nevelés, akár reáliák tanítása közben minden olyan gesztusunk és szavunk, amely értéket közvetít és képvisel, az magvetés. Soha, egyetlen percre sem feledkezhetünk meg arról, hogy az elszórt mag gyökeret ereszt, minden gesztusunk és szavunk hat. Így alakítjuk szinte észrevétlenül a gyermek világképét, s állítunk elé példát. Minden nevelésre érvényes ez, s a médiatudatosságra nevelés esetében fokozott, súlyos a felelősség.

A pedagógussal szemben támasztott elvárások egyértelműek. De számon kérhető-e az értékelvőség a médiumoktól is? Bizonyos mértékig mindenképpen. Igen. Különösen a közszolgálati médiumok esetében jogos igény, hogy hitelesen mutassák be a valóságot, hogy az értéktelen helyett az értékeket részesítsék előnyben.

Államtitkárként a médiával kapcsolatban számos jó és rossz tapasztalatot szereztem. Előfordult, hogy mondattöréseket kiragadva kiforgatták szavaimat. De arra is sok példát tudnék felidézni, amikor a velem nem azonos beállítottságú médium messzemenően hiteles, korrekt tájékoztatást adott egy-egy intézkedésünkről, a pro és kontra érvek kiegyensúlyozottan jelentek meg. Szakmai etikai kérdésnek tartom, hogy ha az adott médium valamilyen terület, esetemben az oktatáspolitikai szereplőjével beszélget, akkor az újságíró objektíven kérdezzen. Ne adja a szót a válaszadó szájába, vagy ne kényszerítse abba a helyzetbe, hogy méltatlan, nyilvánvalóan igaztalan vádakra kelljen felelnie, amelyeket más médiumok írtak meg, esetleg olyan szócsőre támaszkodva, amelynek érdeke volt szándékosan ferdíteni.

Saját házám tájáról, a köznevelésről még egy meglehetősen általánosnak mondható jelenségről szeretnék említést tenni. A közel 160 ezer fős pedagógustársadalomnak vannak képviselői, szervezetei. A demokrácia szabályai szerint már néhány ember is alkothat egyesületet. Ez tökéletesen rendben van. A gond az, hogy legtöbbször ezen minimális taglétszámú egyesületek, egyletek és más szervezetek szószólói a teljes pedagógustársadalom, vagy egy adott tantárgy összes tanára nevében fejtik ki véleményüket. Erről a tényről azonban sehol, a közszolgálati médiumokban sem tájékoztatják a nézőket, hallgatókat. Az, hogy 10-20-50-100, urambocsá' 1000 ember állásfoglalását úgy teszik közzé, mintha az a többi 159 ezer pedagógusé lenne, nem helyes. Az emberekben, akik szülők, szomszédok, nagyszülők vagy nagybácsik, így könnyen olyan kép alakul ki, ami köszönő viszonyban sincs a valósággal. A médiának óriási felelőssége van abban a tekintetben, hogy mielőtt interjúalanyként meghív bárkit, tájékozódjék, hogy az illető kinek a nevében beszél, kit képvisel, és erről a nézőket is informálja. Elvárható, hogy kérdéseiket is úgy fogalmazzák meg, hogy objektív, a valóságnak megfelelő kép alakuljon ki mindenkiben. A közszolgálati elve mindenképpen ezt kívánja meg.

Sokat rombol a pedagógustársadalom tekintélyén, ha a közvéleményben más sem csapódik le, minthogy ezek örökké torzszalkodnak, mindenben mindig vitatkoznak. Példaként a pedagógus előmeneteli rendszer bevezetésével szeptemberben végrehajtott, átlagosan 34 százalékos béremelést említeném. Miközben 159 ezer pedagógus fizetése 10 ezer és 100 ezer forint közötti összeggel nőtt, az egyes médiumok valósággal vadásztak az elégedetlenkedőkre, akik alig ezren voltak. Nem szólva arról, hogy a kormány azonnal jelezte, hogy a következő hónapban visszamenőleges hatállyal a méltatlankodók helyzetét is rendezzi, illetményüket 100 ezer forintos összeghatárig kompenzálja. Nem kisebbítve a vádaskodók felelősségét, meggyőződésem, hogy a média magatartása miatt itt is sérült a pedagógusok presztízse. Magam is tapasztaltam, hogy az embereket mélységesen felháborította, hogy azt látták a televíziókban, olvasták az újságokban, online médiumokban, hogy a pedagógusok 30-50-80 ezer forintos fizetésemeléssel sem elégedettek. Sok olyan bejegyzés született az oldalakon, hogy a pedagógusok a nagy panaszkodás közepette vegyék észre, hogy ebben az elszegényedett magyar társadalomban sokan annyi pénzből élnek meg havonta, amennyit ők béremelésként kaptak és kevesellnek. Holott néhány tucatnyian panaszkodtak csak, több mint százötvenezen pedig szívből örültek.

A médiatudatosságra nevelés egyik fontos célja, hogy a felnövekvő fiatalokat ne lehessen megtéveszteni, becsapni, különböző célok szolgálatában manipulálni, legyenek képesek megkülönböztetni a valót a valótlantól, az igazat, az igaztalantól. Ha minden tanítási órán, minden tantárgyban megjelenik ez a szemlélet, és ki tudunk lépni abból a zárt körből, amit

néha egy-egy tantárgy valós vagy vélt korlátai jelentenek, akkor megvalósul, hogy a gyerekek valóban komplex tudással lépnek ki az iskolából, s hogy a világot értő, abban eligazodó felnőttekké válnak.

Holnap egy olyan konferencián veszek részt, melynek témája a gazdasági ismeretek oktatása. Bármilyen furcsán hangzik, a megújított köznevelés szinte ugyanazokat a válaszokat adja a gazdasági ismeretek átadására, mint a médiatudatosságra nevelésre. Az iskolának az a feladata, hogy a nevelési-oktatási folyamat egészében jelenítse meg azokat az ismereteket, szempontokat, amelyekre nyugodtan támaszkodhatnak a fiatalok tanulmányaik befejezése után is. Már az ókorban is tudták, hogy az ismétlés a tudás anyja. Ha a pedagógiai folyamat egészét egységes elvek jellemzik, akkor van esélyünk arra, hogy a céljainkat elérjük.

Ezért alkottuk meg a Nemzeti alaptantervet úgy, hogy a kereszt-fejlesztési követelmények, ismeretek megjelennek minden egyes tárgyban, meghagyva a lehetőséget arra is, hogy ahol erre kapacitás, erő, igény mutatkozik, ott külön tantárgyként is oktassák akár a gazdasági ismereteket, akár a médiatudatosságot. A Nat-ban, a kerettantervekben és az új tankönyvekben lévő tudásanyag sorsa az osztálytermekben, a tanítási órákon dől el, élő tudássá csak akkor válhat, ha megfelelő módszerekkel eljut a diákokhoz.

Éppen ezért kérem a kedves kollégák segítségét, bármilyen szakon, bármelyik iskolatípusban, iskolafokon is tanítanak, ezt a fajta új gondolkodásmódot sajátítsák el, tegyék magukévá. Barátkozzanak vele, bármilyen nehéz.

Tudjuk jól, hogy az életben ritkán kapunk valamit ajándékba, az igazán szép és értékes dolgokért többnyire meg kell küzdenünk. Szabad embereknek születtünk, a választás, a döntés joga és lehetősége mindannyiunk kezében ott van. Kérem, sőt biztatom önöket, hogy hozzanak jó döntéseket a magyar gyermekek és fiatalok, Magyarország jövője érdekében!

OKTATÁSKUTATÓ
ÉS FEJLESZTŐ INTÉZET

• H-1055 Budapest, Szalay utca 10-14.
• Telefon: (+36-1) 235-7200 • Fax: (+36-1) 235-7202
• Honlap: www.ofi.hu